

**Co-funded by
the European Union**

**AKTYWIZUJĄCY SCENARIUSZ LEKCJI
opracowany w ramach projektu**

„INNOWACJE W EDUKACJI SZKOLNEJ”

Temat lekcji:

**Odporność na manipulację – jak być świadomym odbiorcą
informacji?
(Rozwój kompetencji cyfrowych i obywatelskich)**

1. Cele lekcji

Uczeń:

- rozumie, czym jest manipulacja informacyjna i jakie techniki wykorzystuje,
- zna podstawowe strategie ochrony przed manipulacją w internecie,
- potrafi świadomie analizować przekaz medialny, oddzielając fakty od opinii i emocji,
- rozwija umiejętność krytycznego myślenia, refleksji i odpowiedzialności za własne decyzje w sieci,
- zna narzędzia i instytucje wspierające rzetelne korzystanie z informacji (fact-checking, edukacja medialna).

2. Grupa docelowa

Uczniowie szkół podstawowych

3. Metody nauczania

- Burza mózgów
- Mini-wykład
- Ćwiczenia w grupach
- Dyskusja moderowana

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

- Praca indywidualna – refleksja

4. Pomoce dydaktyczne / źródła

- Zestaw przykładowych wiadomości (prawdziwe, zmanipulowane, clickbait)
- Infografika „10 sygnałów manipulacji informacyjnej”
- Flipchart lub tablica interaktywna
- Dostęp do stron fact-checkingowych (Demagog.org.pl, EUvsDisinfo.eu, Manipulatoři.cz)
- Karteczki samoprzylepne do tworzenia listy zasad

5. Przebieg lekcji (czas trwania: 45 min)

5.1 Wprowadzenie – czy łatwo nas zmanipulować? (5 min)

Forma: burza mózgów + krótkie przykłady

Przebieg:

Nauczyciel rozpoczyna lekcję pytaniami, aby pobudzić uczniów do myślenia o ich własnych doświadczeniach w sieci.

Pytania do uczniów:

- Czy zdarzyło wam się kliknąć w sensacyjny tytuł albo udostępnić post, który później okazał się nieprawdziwy?
- Dlaczego czasami wierzymy w wiadomości tylko dlatego, że brzmią „prawdziwie” lub „pilnie”?
- Jakie emocje (np. strach, oburzenie, ciekawość, nadzieja) powodują, że jesteśmy mniej ostrożni w sprawdzaniu informacji?
- Czy zdarzyło się wam, że po przeczytaniu czegoś w internecie chcieliście natychmiast zareagować, zanim upewniliście się, czy to prawda?

Dodatkowy element aktywizujący:

Nauczyciel podaje 2–3 krótkie przykłady zmanipulowanych nagłówków lub wiadomości (fikcyjnych), np.:

- „Nowe prawo zakazuje korzystania z internetu młodzieży poniżej 16 lat – przeczytaj, zanim będzie za późno!”

**Co-funded by
the European Union**

- „Eksperci ostrzegają: woda z kranu powoduje groźne choroby!”
Uczniowie mają powiedzieć, jakie emocje takie komunikaty w nich wywołują i czy są skłonni im wierzyć bez sprawdzenia.

Informacje merytoryczne dla nauczyciela (do przekazania w podsumowaniu burzy mózgów):

- Manipulacja to świadome oddziaływanie na odbiorców poprzez użycie emocji, półprawd lub sugestii, aby nakłonić ich do określonego działania lub myślenia.
- Celem manipulacji nie jest informowanie, ale wywarcie wpływu, często wbrew naszym interesom lub bez pełnego dostępu do faktów.
- Manipulacja działa, bo nasz mózg reaguje szybciej na emocje niż na analizę faktów – kiedy się boimy, jesteśmy zaskoczeni lub wzburzeni, łatwiej w coś wierzymy.
- Odporność na manipulację to umiejętność świadomego odbioru treści, rozpoznawania technik manipulacyjnych, sprawdzania źródeł i opierania decyzji na rzetelnych informacjach.

5.2 Definicje i przykłady (10 min)

Forma: mini-wykład z elementami quizu ustnego, pytania sprawdzające zrozumienie.

Definicje:

1. Manipulacja informacyjna
 - Celowe używanie emocji, półprawd, pominięć, sugestii lub fałszywych danych, aby wpłynąć na poglądy, decyzje lub zachowania odbiorców.
 - Celem nie jest rzetelne poinformowanie, lecz skłonienie odbiorcy do określonego działania lub myślenia (np. polubienia posta, zakupu produktu, zmiany poglądów politycznych).
2. Odporność na manipulację
 - Zdolność do świadomego odbioru treści, zauważania, kiedy ktoś próbuje wpływać na nas emocjami lub fałszywymi informacjami.
 - Obejmuje umiejętność sprawdzania źródeł, weryfikowania faktów, porównywania różnych punktów widzenia i podejmowania decyzji w oparciu o rzetelne dane.
3. Krytyczne myślenie

Co-funded by the European Union

- Proces aktywnego analizowania treści: zadawania pytań („kto to napisał?”, „skąd ta informacja?”, „czy są dowody?”), odróżniania faktów od opinii i unikania pochopnych wniosków.
 - Chroni nas przed powielaniem fake newsów, nawet jeśli są popularne lub emocjonalnie atrakcyjne.
4. Świadomy odbiorca informacji
- Osoba, która nie wierzy bezkrytycznie w każdą wiadomość, sprawdza jej źródło, szuka potwierdzenia w różnych mediach, rozpoznaje emocjonalny język i techniki manipulacji.

Przykłady manipulacji:

1. Nagłówki pełne emocji:
 - „*Lekarze ukrywają prawdę – zobacz szokujące dowody!*”
 - Wzbudzają strach, gniew lub sensację, aby skłonić do kliknięcia, bez dowodów na prawdziwość informacji.
2. Wyrwane z kontekstu zdjęcia:
 - Fotografia protestu z innego kraju użyta do zilustrowania „zamieszek w Europie”.
 - Manipulacja polega na zmianie znaczenia obrazu bez podania prawdziwego źródła.
3. Powoływanie się na anonimowych ekspertów:
 - „*Znany lekarz ostrzega przed wodą z kranu – to trucizna!*” – bez nazwiska, badań, linku do raportu.
 - Pozorna wiarygodność, której nie można zweryfikować.
4. Masowe powtarzanie tej samej wiadomości:
 - To tzw. cyfrowe echo – wiele kont i portali udostępnia tę samą, niepotwierdzoną treść, aby wyglądała na fakt.
5. Manipulacyjne grafiki lub memy:
 - Łączą emocjonalny obraz z krótkim, szokującym hasłem, które łatwo zapamiętać i udostępnić, nawet bez czytania całej treści.

**Co-funded by
the European Union**

Quiz ustny (po mini-wykładzie):

Nauczyciel zadaje uczniom pytania, aby sprawdzić zrozumienie:

- Która z podanych wiadomości może być manipulacją? Dlaczego?
- Czy emocjonalny język w nagłówku zawsze oznacza fałsz?
- Jakie pytanie warto zadać, zanim klikniemy „udostępnij”?
- Co może świadczyć o tym, że ekspert w artykule jest wymyślony?

3. Ćwiczenie – „Jak rozpoznać manipulację?” (15 min)

Forma: praca w grupach (3–5 osób)

Cel: rozwijanie umiejętności rozpoznawania manipulacyjnych technik w wiadomościach oraz świadomego reagowania na nie.

Instrukcja dla nauczyciela:

- 1. Podziel klasę na grupy 3–5 osobowe.**
- Rozdaj każdej grupie zestaw 4 krótkich wiadomości (mogą być w formie nagłówków, krótkich postów z mediów społecznościowych lub fragmentów artykułów):
 - 2 wiadomości rzetelne (z prawdziwymi źródłami, faktami, podpisanym autorem).
 - 2 wiadomości zmanipulowane (emocjonalny język, brak źródeł, powoływanie się na anonimowych „ekspertów”, sensacyjne hasła).

Zestaw wiadomości

Rzetelne

1. Nagłówek artykułu (portal informacyjny „Nauka Dla Wszystkich”)

„Polscy uczniowie zdobyli złoto w międzynarodowym konkursie matematycznym”

Źródło: Nauka Dla Wszystkich, autor: Anna Kowalska

Treść: „Drużyna z Warszawy zdobyła pierwsze miejsce w konkursie w Pradze, pokonując 20 zespołów z całej Europy.”

2. Post na Facebooku – profil miejskiej biblioteki

„W sobotę zapraszamy na kiermasz książek – będzie można wymienić się lekturami lub oddać je do biblioteki. Szczegóły na naszej stronie.”

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

Źródło: Oficjalna strona Biblioteki Miejskiej w Krakowie
Autor: Biblioteka Miejska

Zmanipulowane

3. Post w mediach społecznościowych – anonimowy profil

„Szkoly w Polsce już niedługo wprowadzą obowiązkowe lekcje od 7:00 rano! Znajomy nauczyciel powiedział mi, że to już pewne, choć nikt jeszcze o tym nie mówi.”

(Brak źródła, powoływanie się na „znajomego”, sensacyjny ton)

4. Fragment artykułu z nieznanego bloga

„Naukowcy alarmują: czytanie książek papierowych może szkodzić oczom! Eksperci ostrzegają, że lepiej całkowicie przetrzucić się na ekrany.”

(Brak konkretnych nazwisk ekspertów, brak badań, wyolbrzymienie zagrożenia)

Zadania grupowe:

1. Identyfikacja sygnałów manipulacji:

- Wskażcie w tekście elementy, które mogą świadczyć o manipulacji, np.:
 - emocjonalny język („szok!”, „ukrywają prawdę!”, „katastrofa wisi w powietrzu”),
 - brak autora lub nieznanne źródło,
 - powoływanie się na „tajne dokumenty” czy „anonimowych ekspertów”,
 - sprzeczne lub niesprawdzone dane liczbowe.

2. Analiza emocji:

- Określcie, jakie emocje próbuje wywołać autor wiadomości (np. strach, gniew, oburzenie, ciekawość, poczucie zagrożenia).
- Zastanówcie się, po co autor użył takich emocji – czy próbuje skłonić do reakcji, kliknięcia, udostępnienia lub zmiany zdania odbiorcy?

3. Propozycja weryfikacji:

- Zapiszcie, jak można sprawdzić prawdziwość informacji, np.:
 - skorzystać z portali fact-checkingowych (Demagog.org.pl, EUvsDisinfo, Manipulatoři.cz),
 - porównać z oficjalnymi komunikatami instytucji (ministerstwo, WHO, policja),

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

- sprawdzić w niezależnych, uznanych mediach.

4. Uzupełnijcie tabelę:

Treść wiadomości	Sygnały manipulacji (język, źródła, dane)	Jak sprawdzić?	Czy wiarygodne? (TAK/NIE)
-----------------------------	--	---------------------------	--------------------------------------

Omówienie:

- Każda grupa wybiera jedną wiadomość i prezentuje swoje wnioski (2–3 minuty).
- Nauczyciel podkreśla w podsumowaniu:
 - manipulacja działa głównie przez emocje i brak krytycznego myślenia,
 - emocjonalny język nie jest dowodem prawdy,
 - odporność na manipulację = sprawdzanie źródeł, szukanie dowodów, zadawanie pytań.

4. Dyskusja – jak być odpornym na manipulację? (8 min)

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

Forma: moderowana rozmowa w klasie lub w kręgu

Cel: uświadomienie uczniom, że odporność na manipulację jest umiejętnością, którą można rozwijać poprzez świadome korzystanie z informacji, rozpoznawanie technik manipulacyjnych i budowanie dobrych nawyków cyfrowych.

Propozycje pytań do dyskusji:

- 1. Dlaczego manipulacja działa, nawet gdy wiadomość jest absurdalna?**
 - Jak emocje (strach, ciekawość, nadzieja) mogą przesłaniać logiczne myślenie?
 - Czy fakt, że coś powtarza się w internecie wiele razy, sprawia, że łatwiej w to uwierzyć (efekt powtarzania)?
- 2. Czy zawsze rozpoznajemy emocje, które mają nami sterować?**
 - Jakie słowa lub obrazy wywołują w nas najsilniejsze reakcje?
 - Czy zauważamy, kiedy ktoś próbuje nas sprowokować lub przestraszyć w sieci?
- 3. Jak możemy wzmocnić swoją odporność na manipulację w internecie?**
 - Jakie narzędzia lub strony pomagają w sprawdzaniu informacji?
 - Czy rozmowa z innymi może pomóc odróżnić prawdę od fałszu?
 - Jak unikać sytuacji, w których wierzymy w coś tylko dlatego, że jest zgodne z naszymi poglądami (efekt potwierdzenia)?
- 4. Jakie nawyki warto mieć, by nie dać się oszukać?**
 - Czytanie całych artykułów, a nie tylko nagłówków.
 - Sprawdzanie autora i źródła informacji.
 - Porównywanie wiadomości w różnych portalach lub językach.
 - Wstrzymywanie się z udostępnieniem, dopóki nie zweryfikujemy treści.
 - Świadome analizowanie własnych emocji po przeczytaniu wiadomości („czy to mnie specjalnie denerwuje/straszy, żeby coś udostępnić?”).

Wnioski nauczyciela:

- **Manipulacja działa głównie na emocje**, dlatego kluczem do odporności jest umiejętność ich rozpoznania i świadome reagowanie na przekazy medialne.

**Co-funded by
the European Union**

- **Krytyczne myślenie i sprawdzanie faktów** to podstawowe narzędzia obrony przed dezinformacją.
- **Budowanie dobrych nawyków cyfrowych** (sprawdzanie źródeł, różnorodność informacji, unikanie impulsowego udostępniania treści) pozwala chronić siebie i innych przed manipulacją.
- Odporność na manipulację to umiejętność, którą można rozwijać codziennie – poprzez praktykę, rozmowy i świadome korzystanie z internetu.

5. Podsumowanie i refleksja (7 min)

Forma: praca indywidualna + wspólna praca na tablicy

Przebieg:

1. Praca indywidualna (3–4 min):

Uczniowie zapisują w zeszytach lub na kartkach swoje refleksje, kończąc zdania:

- „Zrozumiałem/am, że manipulacja w sieci...”
- „Najbardziej podejrzane w zmanipulowanych wiadomościach jest...”
- „Aby być odpornym na manipulację, następnym razem...”
- „Jedna rzecz, którą zapamiętam z tej lekcji, to...” (dodatkowe zdanie pomagające w utrwaleniu wniosków).

2. Wspólna praca klasowa (3–4 min):

- Chętni uczniowie odczytują swoje zdania lub nauczyciel wybiera kilka anonimowych odpowiedzi.
- Na podstawie wypowiedzi uczniów klasa tworzy listę **„5 zasad odpornego odbiorcy informacji”**.
- Nauczyciel zapisuje zasady na tablicy lub flipcharcie, a uczniowie przepisują je do zeszytu.

Przykładowa lista, którą można uzupełnić o propozycje uczniów:

1. Sprawdzam źródło i autora informacji, zanim w nią uwierzę.
2. Nie wierzę w emocjonalne hasła, dopóki nie znajdę dowodów i rzetelnych danych.

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

3. Szukam potwierdzenia w innych, niezależnych mediach lub na portalach fact-checkingowych.
4. Zastanawiam się, kto może zyskać na tej wiadomości i dlaczego została opublikowana.
5. Nie udostępniam treści, których nie sprawdziłem/am, nawet jeśli wydają się ciekawe lub szokujące.
6. Analizuję swoje emocje po przeczytaniu wiadomości – czy ktoś nie próbuje mną sterować. *(dodatkowy punkt do rozważenia)*.

Wnioski nauczyciela:

- Manipulacja działa, ponieważ korzysta z naszych emocji, braku czasu i przyzwyczajen w sieci.
- Świadomy odbiorca to taki, który **zatrzymuje się, sprawdza, myśli i dopiero wtedy reaguje**.
- Umiejętność rozpoznawania manipulacji to **element higieny cyfrowej i odpowiedzialności obywatelskiej** – chroni nie tylko nas samych, ale też innych użytkowników sieci przed dezinformacją.

6. Słownik pojęć – Odporność na manipulację

Pojęcie	Definicja
Manipulacja informacyjna	Celowe oddziaływanie na odbiorców przez emocje, półprawdy, sugestie i pomijanie faktów, by wpłynąć na ich decyzje.
Fake news	Fałszywa lub zmanipulowana wiadomość wyglądająca jak prawdziwa.
Krytyczne myślenie	Analizowanie informacji, zadawanie pytań, sprawdzanie źródeł, wyciąganie niezależnych wniosków.
Bańka informacyjna	Zjawisko, gdy algorytmy pokazują nam tylko treści zgodne z naszymi poglądami, ograniczając dostęp do innych opinii.
Fact-checking	Proces weryfikacji prawdziwości informacji w rzetelnych źródłach, prowadzony przez ekspertów lub organizacje niezależne.
Odporność na manipulację	Umiejętność świadomego odbierania treści, rozpoznawania technik manipulacyjnych i podejmowania decyzji na podstawie faktów.

**Co-funded by
the European Union**

7. Przewodnik metodyczny dla nauczyciela

1. Przykłady i dobór materiałów

- Korzystaj z **fikcyjnych, neutralnych lub międzynarodowych wiadomości**, aby uniknąć napięć związanych z lokalnymi wydarzeniami politycznymi czy światopoglądowymi.
- Wybieraj **różne formaty treści**: nagłówki, krótkie posty, grafiki, screeny z mediów społecznościowych, fragmenty artykułów lub filmików wideo.
- Unikaj przykładów, które mogą wywołać u uczniów lęk, poczucie zagrożenia lub obrażać jakiegokolwiek grupy społeczne.
- Warto stosować **przykłady „przerysowane”** (np. z humorem lub przesadą), które ułatwią wychwycenie technik manipulacyjnych, zanim uczniowie przejdą do trudniejszych, bardziej subtelnych przypadków.

2. Materiały dydaktyczne

- **Zestaw nagłówków i krótkich wiadomości** – 2 rzetelne, 2 zmanipulowane do analizy w grupach.
- **Tabela do analizy**: kolumny „Treść wiadomości”, „Sygnały manipulacji”, „Jak sprawdzić?”, „Czy wiarygodne?”.
- **Infografika „10 sygnałów manipulacji”** – np.:
 - brak źródła,
 - anonimowi eksperci,
 - przesadzony, emocjonalny język,
 - wyrwane z kontekstu dane lub zdjęcia,
 - fałszywe cytaty,
 - powtarzanie tej samej wiadomości w wielu miejscach,
 - sugerowanie „tajnych informacji”,
 - nagłówki sprzeczne z treścią artykułu,
 - brak dowodów na poparcie tezy,
 - nadmierne stosowanie wielkich liter i znaków wykrzyknikowych.
- **Lista portali fact-checkingowych** (PL, CZ, SK, UE), np.:

Co-funded by
the European Union

- Polska: Demagog.org.pl, Konkret24
- Czechy: Manipulatori.cz
- Słowacja: Demagog.sk
- UE: EUvsDisinfo.eu, EDMO.eu

3. Moderowanie dyskusji

- Zadawaj pytania otwarte, np.:
 - „Dlaczego uważasz, że ta wiadomość manipuluje odbiorcą?”
 - „Jakie emocje próbuje wzbudzić autor?”
 - „Jak mógłbyś to sprawdzić w wiarygodnych źródłach?”
- Zachęcaj uczniów do **argumentowania swoich opinii**, pokazując, że manipulacja często działa na emocjach, a nie faktach.
- Unikaj oceniania odpowiedzi – nawet błędna odpowiedź jest okazją do nauki.

4. Bezpieczna atmosfera

- Podkreśl, że **każdy człowiek może stać się ofiarą manipulacji**, bo fałszywe treści są tworzone bardzo profesjonalnie i wykorzystują psychologię odbiorców.
- Unikaj ośmieszania czy krytykowania uczniów, którzy przyznają się, że kiedyś uwierzyli w fake newsy lub zmanipulowaną wiadomość.
- Stosuj zasadę: **„uczymy się, nie oceniamy”** – celem jest rozwijanie umiejętności, nie piętnowanie błędów.

5. Możliwe rozszerzenia lekcji

- **Mini-projekt „Tydzień bez manipulacji”:**
 - Uczniowie przez kilka dni zapisują przykłady wiadomości, które budzą ich wątpliwości.
 - Na kolejnej lekcji wspólnie analizują treści, używając tabeli i zasad fact-checkingu.
- **„Mapa manipulacji”** – plakat w klasie pokazujący najczęstsze techniki manipulacyjne, opracowany przez uczniów.

Projekt dofinansowany przez Unię Europejską

**Co-funded by
the European Union**

- **Ćwiczenie w parach:** odgrywanie scenek „dziennikarz – czytelnik”, w których uczeń uczy się zadawać pytania, by sprawdzić wiarygodność informacji.

Źródła naukowe i edukacyjne

Międzynarodowe:

- **EDMO – European Digital Media Observatory** – <https://edmo.eu>
- **EUvsDisinfo – European External Action Service** – <https://euvsdisinfo.eu>
- **UNESCO – Media and Information Literacy Curriculum for Teachers** – <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971>
- **OECD – Combatting Online Misinformation** – <https://www.oecd.org>
- **Council of Europe – Information Disorder Reports** – <https://www.coe.int>

Polska:

- **Demagog.org.pl** – <https://demagog.org.pl>
- **Konkret24** – <https://konkret24.tvn24.pl>
- **Niebezpiecznik.pl** – <https://niebezpiecznik.pl>

Czechy i Słowacja:

- **Manipulátoři.cz** – <https://manipulatori.cz>
- **Demagog.cz** – <https://demagog.cz>
- **Demagog.sk** – <https://demagog.sk>
- **Infosecurity.sk** – <https://infosecurity.sk>

